Kulturutskottets betänkande 1976/77: 9

med anledning av motion om förvaringen av kyrkoarkivalier

Motionen

I motionen 1975/76:1343, vars behandling på förslag av kulturutskottet i betänkandet 1975/76:42 uppskjutits till 1976/77 års riksmöte, har fru Jonäng m. fl. (c, m) hemställt att riksdagen hos regeringen begär åtgärder och förslag angående kyrkoarkiven i syfte att förvara dem i den bygd dit de hör.

Motionärerna anser "att de församlingar som så önskar skall ha rätt att till bygdens fromma" återfå sådana kyrkoarkivalier som förvaras i landsarkiven. Som motivering anförs

att kyrkoarkiven är den bästa källan för kännedom om församlingarnas historia, utgör "ett imponerande stycke bygdekultur" och därför bör förvaras "i den bygd som de skildrar och dit de hör",

att församlingarnas historia bör finnas tillgänglig för församlingsborna,

att intresset för släktforskning ökar mer och mer och – underförstått – att detta intresse bäst kan tillgodoses om kyrkoarkiven förvaras hos respektive församlingar.

Remissyttranden

Utskottet har inhämtat yttranden över motionen från riksarkivet, landsarkivet i Vadstena, Genealogiska föreningen samt Församlings- och pastoratsförbundet. De tre förstnämnda remissinstanserna avstyrker motionen, medan förbundet anser motionens syfte berättigat men samtidigt uttalar att det bör tillgodoses genom mikrofilmning. Förbundet förutsätter att filmerna skall finnas hos församlingarna och arkivalierna hos landsarkiven. I sak är detta alltså närmast ett avstyrkande.

Riksarkivet framför en rad skäl för avslag på motionen. Riksarkivet uttalar bl. a.

att en modern, rationellt bedriven genealogisk forskning kan bedrivas med framgång endast om arkivmaterialet för större områden finns sammanfört till ett ställe,

att forskning i kyrkoarkiven måste kombineras med forskning i annat arkivmaterial,

att forskning som bedrivs i landsarkiven underlättas genom omfattande register, tillgång till mikrofilmer av kompletterande material, till en rikhaltig litteratur och till sakkunnig hjälp av arkivpersonal,

att en splittring av landsarkivens kyrkoarkivmaterial skulle vara olycklig

inte bara för släkt- och lokalforskningen utan också för många andra forskningsgrenar som behöver ett demografiskt underlag (historia, socialhistoria, ekonomisk historia osv.),

att ett återförande av kyrkoarkivalierna skulle medföra åtskilliga problem och kostnader i fråga om lokaler för arkivalierna samt för forskarnas studier och inkvartering, i fråga om besvarande av skriftliga förfrågningar och i fråga om vården av arkivalierna, vilken kräver expertkunskaper och fullgod teknisk utrustning.

Landsarkivet i Vadstena sammanfattar sin uppfattning i frågan på följande sätt.

a) I direkt motsats till det som framförts i motionen skulle en utlokalisering av kyrkoarkiven i hög grad försvåra släktforskningen och beröva många människor möjligheterna att ägna sig åt sådan forskning. Genom det material som finns i kyrkoarkiven och genom utnyttjande av länsbibliotekens mikrofilmer kan släktforskarna på sin hemort i många fall komma långt i sin forskning. För ytterligare forskning och för de fall då t. ex. mikrofilmen inte kan komma till användning eller är otillräcklig, erbjuder landsarkivens samlade bestånd av kyrkoarkiv, av annat viktigt källmaterial, av register och litteratur och av expertis de bästa möjligheterna att framgångsrikt genomföra en släktforskning. Vid en utlokalisering skulle ett genomförande av forskningen i många fall omintetgöras av de stora praktiska svårigheterna, icke minst de tidsödande och besvärliga, för åtskilliga i det närmaste omöjliga, resorna från det ena pastorsämbetet till det andra.

b) För den vetenskapliga forskningen, t. ex. den demografiska, den medicinskt-historiska, den socialhistoriska och den ekonomhistoriska, är en koncentration av källmaterialet från ett större område till arkiv sådana som landsarkiven helt enkelt en förutsättning för att man över huvud taget skall kunna genomföra forskningen. Enbart med hänsyn till denna forskning är en utlokalisering av materialet otänkbar.

c) Landsarkiven har ett starkt behov av tillgång på kyrkobokföringsmaterialet dels för den forskning som utföres av landsarkivet åt enskilda personer och framför allt åt myndigheter, dels som referensmaterial för det egna ordnings-, förtecknings- och registreringsarbetet. Det har även i sammanhanget påvisats, att landsarkiven inte skulle vara betjänta av inköp av den mikrofilm som redan finns hos länsbiblioteken. Det mikrofilmade materialet är inte fullständigt och ett inköp skulle dessutom medföra avsevärda kostnader.

d) Landsarkivet har avvisat tanken på att kyrkoboksmaterialet skulle utlokaliseras enbart av känslomässiga skäl, dvs. för att materialet skulle finnas i den bygd där det tillkommit. Materialet är alldeles för värdefullt för att få behandlas som ett slags museiföremål. Landsarkivet har även visat att hembygdsforskningen inte hämmas genom nu rådande förhållanden. Huvuddelen av kyrkoarkiven kan för bestämda forskningsändamål inlånas av pastorsämbetena. Endast husförhörslängder och ministerialböcker kan inte utlånas för längre perioder. För en tämligen överkomlig kostnad kan man emellertid skaffa sig antingen xeroxkopior av ifrågavarande böcker från landsarkivet eller kopior av mikrofilmer från AB Rekolid i den mån lämpliga sådana finnes. Landsarkivet har även pekat på andra viktiga arbetsuppgifter som skulle kunna utföras inom hembygden, t. ex. insamlandet av privata arkiv av olika slag som belyser livet inom hembygden.

e) Landsarkivet har visat att den inleverans av kyrkoarkiven till c:a 1895, som till stor del genomförts, helt skedde på frivillig grund och att det stod pastorsämbetena fritt att leverera endast till 1870. Det har även framgått att inom landsarkivets i Vadstena distrikt över 80 % av pastorsämbetena valde att leverera fram till den förstnämnda tidsgränsen. Det har hos de pastorsämbetena inte förelegat någon önskan att få behålla det äldre materialet. Landsarkivet har även visat, att de flesta pastorsämbetena genom församlingssammanslagningar och genom den snabbare tillväxten av vissa serier i de flesta fall har mycket ont om utrymmen i sina arkivlokaler. De allra flesta skulle alltså redan av utrymmesskäl inte kunna ta emot de äldre arkivbestånden utan omfattande nybyggen. Sådana skulle sannolikt medföra kostnader, som för hela landet skulle uppgå till belopp omkring 45–50 miljoner kronor, måhända mera. Landsarkivet har även påpekat att tidpunkten för en återleverans skulle vara synnerligen illa vald, då man sannolikt har att vänta att kyrkobokföringen helt överförs på den sekulariserade folkbokföringen, och att enbart av den anledningen pastorsämbetenas beredvillighet att satsa på större arkivlokaler är mycket ringa. Det har även påpekats att pastorsämbetena redan i nuläget i stor utsträckning saknar personal för service och handledning åt forskare samt att man har mycket svårt att klara av den fysiska vården av arkivbeståndet. Man saknar vidare i stor utsträckning tillgång till lämpliga forskarutrymmen.

Slutsatsen av det sagda blir att inget talar för att en utlokalisering av kyrkoarkiven skulle medföra några fördelar, utan att tvärtom alla former av forskning skulle bli allvarligt lidande om den föreslagna åtgärden genomfördes samt att en utlokalisering dessutom skulle medföra höga kostnader och administrativa svårigheter. Landsarkivet motsätter sig sålunda bestämt ett genomförande av motionens förslag.

Församlings- och pastoratsförbundet betonar den ekonomiska sidan av saken och framhåller att det är önskvärt att man kan undvika ny- och ombyggnader av arkivlokaler. För att tillgodose motionärernas önskemål bör man ha mikrofilmer av de gamla arkivalierna. Dessa filmer bör förvaras i kyrkoarkiven. Mikrofilmningen bör bekostas av staten, medan församlingarna själva bör bekosta anskaffande av läsapparater.

Genealogiska föreningen betonar starkt att ett återförande av arkivalierna skulle innebära en stor olägenhet för släktforskarna, eftersom deras intresse ofta gäller släkter och släktmedlemmar på många skilda håll i landet. Det är fördelaktigast om kyrkoarkivalierna kan studeras i landsarkiven där man har tillgång till ett flertal andra rika källor och dessutom möjlighet att få sakkunnig hjälp.

Bättre än att återföra kyrkoarkivalierna till församlingarna är att skaffa mikrofilmer som kan tillhandahållas antingen i kommunarkiv, bibliotek eller pastorsexpeditioner.

Utskottet

Remissbehandlingen av motionen har enligt utskottets mening klart visat att ett återförande av kyrkoarkivalier från landsarkiven till respektive för-

samlingar generellt sett skulle medföra avsevärda olägenheter för forskningen, ökade lokalkostnader för församlingarna och svårigheter med arkivvården. Utskottet avstyrker motionen och hemställer

att riksdagen avslår motionen 1975/76:1343.

Stockholm den 9 november 1976

På kulturutskottets vägnar
GEORG ANDERSSON

Närvarande vid ärendets slutbehandling: herrar Andersson i Lycksele (s), Sundman (c), Nilsson i Agnäs (m), Leander (s), Eriksson i Ulfsbyn (c), Green (s), fru Frænkel (fp), fru Johansson i Uddevalla (s), herrar Norrby (c), Sörenson (s), fru Göthberg (c), herrar Bladh (s), Richardson (fp), Ahlmark i Uppsala (m) och fröken Öhrsvik (s).

GOTAB 52486 Stockholm 1976